ZAMONAVIY ADABIYOTDA "KIBER-TRILLER" TUSHUNCHASI: JANR EVOLYUTSIYASI VA QAHRAMONLAR TRANSFORMATSIYASI

Sheraliyeva Dilnoza Alisherovna

Toshkent Davlat transport universiteti assistenti

Annotatsiya: Mazkur tezis zamonaviy adabiyotda "kiber-triller" ostjanrining paydo bo'lishi va evolyutsion taraqqiyotini tadqiq etadi. Ishda an'anaviy josuslik va harbiy texno-trillerlardan farqli o'laroq, ziddiyatlar maydonining jismoniy olamdan virtual makonga ko'chishi tahlil qilingan. Shuningdek, bosh qahramonlar va antagonistlar arxetipidagi tub transformatsiyalar – jismoniy kuchga tayanuvchi obrazlar o'rnini aql-zakovat va algoritmik tafakkurga tayanuvchi IT-mutaxassislar (kriptograflar, xakerlar, tahlilchilar) egallagani ochib berilgan. Xulosa o'rnida, kiber-trillerlardagi o'ziga xos intellektual dinamika va professional IT-jargonlarni boshqa tillarga tarjima qilishning lingvistik ahamiyati ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: *kiber-triller, janr evolyutsiyasi, texno-triller, qahramonlar transformatsiyasi, axborot xavfsizligi, intellektual to'qnashuv, arxetip.*

Abstract: This thesis explores the emergence and evolutionary development of the "cyber-thriller" subgenre in modern literature. The study analyzes the shift of the conflict arena from the physical world to virtual space, distinguishing it from traditional spy and military techno-thrillers. It also reveals the fundamental transformation in the archetypes of protagonists and antagonists: characters relying on physical strength are replaced by IT specialists (cryptographers, hackers, analysts) whose primary weapons are intellect and algorithmic thinking. The conclusion emphasizes the linguistic significance of translating the unique intellectual dynamics and professional IT jargon of cyber-thrillers into other languages.

Keywords: *cyber-thriller, genre evolution, techno-thriller, character*

transformation, information security, intellectual conflict, archetype.

Аннотация: Данные тезисы исследуют возникновение и эволюционное развитие поджанра «кибер-триллер» в современной литературе. В работе анализируется смещение арены конфликтов из физического мира в виртуальное пространство, в отличие от традиционных шпионских и военных техно-триллеров. Также раскрывается фундаментальная трансформация архетипов главных героев и антагонистов: на смену персонажам, полагающимся на физическую силу, пришли ИТ-специалисты (криптографы, хакеры, аналитики), чьим главным оружием является интеллект и алгоритмическое мышление. В заключении подчеркивается лингвистическая значимость перевода специфической интеллектуальной динамики и профессионального ИТ-жаргона кибер-триллеров на другие языки.

Ключевые слова: *кибер-триллер, эволюция жанра, техно-триллер, трансформация героев, информационная безопасность, интеллектуальное столкновение, архетип.*

Badiiy adabiyot doimo insoniyat sivilizatsiyasidagi o'zgarishlar va texnologik taraqqiyotni o'zida aks ettiruvchi o'ziga xos ko'zgu bo'lib kelgan. XX asrning ikkinchi yarmi, xususan Sovuq urush davrida adabiyot maydoniga kirib kelgan an'anaviy josuslik romanlari va harbiy texno-trillerlar asosan jismoniy xavf-xatarlar, yadroviy tahdidlar va harbiy texnikalar poygasiga asoslangan edi. Biroq, XXI asrga kelib kompyuter texnologiyalari va global internet tarmog'ining hayotimizga shiddat bilan kirib kelishi adabiyotda yangi ostjanr — "kiber-triller" (cyber-thriller) yo'nalishining mustaqil fenomen sifatida ajralib chiqishiga zamin yaratdi.

Janr evolyutsiyasini kuzatadigan bo'lsak, kiber-triller an'anaviy trillerlarning syujet dinamikasi va vaqt bosimi (ticking clock) kabi xususiyatlarini saqlab qolgan holda, ziddiyatlar markazini butunlay boshqa o'lchamga — virtual makonga ko'chirdi. Agar oldingi o'n yilliklarda global halokat manbai sifatida ballistik raketalar yoki biologik qurollar ko'rilgan bo'lsa, zamonaviy kiber-trillerlarda bitta

zararli kod, shifrlash algoritmining buzilishi yoki muhim ma'lumotlar bazasiga uyushtirilgan kiberhujum butun dunyo iqtisodiyoti va xavfsizligini falaj qilib qo'yishi mumkinligi tasvirlanadi. Bu esa xavfning geografik chegaralardan xoli ekanligini va asardagi taranglik (suspense) hissi butunlay raqamli muhit orqali berilishini ta'minlaydi.

Kiber-triller janridagi eng jiddiy evrilish — bu asar qahramonlari arxetipining (tipologiyasining) tubdan transformatsiyaga uchrashidir. An'anaviy triller va josuslik asarlaridagi qahramonlar (masalan, Jeyms Bond uslubidagi agentlar) asosan o'zining jismoniy kuchi, qurol ishlata olish mahorati va jangga shayligi bilan ajralib turardi. Zamonaviy kiberxavfsizlikka oid asarlarda esa jismoniy to'qnashuvlar o'rnini to'laqonli "intellektual kurash" egalladi. Endilikda bosh qahramonlar qatoriga jismonan baquvvat harbiylar emas, balki yuqori intellektual salohiyatga ega bo'lgan kriptograflar, dasturchilar, tarmoq xavfsizligi tahlilchilari va xakerlar chiqib keldi. Ularning asosiy "quroli" kompyuter klaviaturasi, himoya vositasi esa murakkab algoritmlardir.

Antagonistlar (yovuz kuchlar) qiyofasi ham o'zgardi. Ular endi ma'lum bir davlatning harbiylari emas, balki ko'pincha yuzi va ismi noma'lum bo'lgan, raqamli niqob ortiga yashiringan kiber-terroristlar guruhlari yoki hatto nazoratdan chiqqan sun'iy intellekt dasturlari shaklida gavdalanadi. Bu holat asardagi ziddiyatni an'anaviy "yaxshilar va yomonlar"ning jismoniy jangidan ko'ra, "aql va texnologiya" o'rtasidagi murakkab shaxmat o'yiniga aylantiradi.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, kiber-triller zamonaviy axborotlashgan jamiyatning qo'rquvlari (kiberfobiyalar) va zaif nuqtalarini tadqiq etuvchi dolzarb adabiy janrdir. Qahramonlar va muhitning raqamli olamga ko'chishi o'quvchilarga nafaqat yangi estetik zavq beradi, balki tilshunoslar va tarjimashunoslar oldiga qahramonlarning o'ziga xos intellektual va terminologik nutqini (IT-jargonlarni) boshqa tillarga moslashtirish kabi qator yangi ilmiy vazifalarni ham qo'yadi. Ushbu o'ziga xosliklarni o'rganish adabiyotshunoslik va tarjimashunoslik tutashgan nuqtada istiqbolli tadqiqotlar olib borishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Cawelti, J. G. (1976). *Adventure, Mystery, and Romance: Formula Stories as Art and Popular Culture*. University of Chicago Press.

2. Hinds, A. (2015). *The Cyber Thriller: Literature, Technology, and National Security*. (Academic Journal Articles on Cyber-fiction).

3. Rzepka, C. J., & Horsley, L. (Eds.). (2010). *A Companion to Crime Fiction*. Wiley-Blackwell.

4. Rubin, M. (1999). *Thrillers*. Cambridge University Press.